

Сучасний стан та перспективи інвестування страховими компаніями України

Здійснено аналіз сучасного стану страхового ринку та тенденцій розвитку інвестування страховими компаніями України. Розроблено прогноз величини активів вітчизняних страхових компаній та їх частки у ВВП у середньостроковій перспективі. Обґрунтовано вибір оптимальних статистичних методів для отримання найбільш вірогідних, оптимістичних та песимістичних прогнозів окремих показників інвестиційної діяльності страховиків. Проведено оцінку перспектив інвестування страховими компаніями на основі сформованих прогнозів із врахуванням наслідків фінансової кризи. Запропоновано напрями розвитку вітчизняного страхового ринку за допомогою внутрішніх і зовнішніх механізмів в умовах сьогодення з метою зростання інвестиційних можливостей страховиків.

Ключові слова: страхова компанія, інвестування, активи, прогноз, розвиток, статистичний метод.

Постановка проблеми. Зростання потреб вітчизняного господарства в інвестиційних ресурсах на тлі негативних наслідків світової фінансової кризи зумовлює необхідність пошуку додаткових джерел їх формування. Світовий досвід дозволяє виокремити страхові компанії як впливових інституційних інвесторів, що скеровують значні обсяги тимчасово вільних грошових коштів у базові галузі економіки. За таких умов виникає потреба в розробці напрямів активізації участі вітчизняних страхових компаній в інвестиційних процесах, достовірній оцінці та прогнозуванні їх інвестиційних можливостей. У зв'язку з цим актуальними є питання формування адекватного прогнозу показників інвестиційної діяльності страхових компаній та визначення перспектив її розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основи фінансової діяльності страхових компаній розглядають чимало вітчизняних та зарубіжних дослідників, серед яких можна відзначити праці Г. Козоріза [1], В. Плиси [2], В. Фурмана [3-4]. Дослідженню питань, що стосуються процесів інвестування фінансовими установами, в тому числі страховими компаніями, присвячено роботи А. Василенко [5], О. Вовчак [6], С. Реверчука [7-8], С. Черкасової [9]. Питання прогнозування макроекономічних показників і явищ привертає увагу багатьох учених, серед яких І. Копич [10], О. Пенькова [11].

Досі невирішені частини загальної проблеми. Негативний вплив фінансової кризи на тенденції розвитку страхового ринку ускладнив процес вибору найбільш достовірних методів прогнозування показників діяльності страхових компаній в Україні й оцінки перспектив їх розвитку на основі отриманих прогнозів. Враховуючи важливість та суперечливість зазначених питань, на сьогодні існує потреба в подальшому їх дослідженні.

Мета дослідження полягає в оцінці перспектив розвитку інвестування страховими компаніями України з урахуванням сучасного стану, тенденцій, що склалися на вітчизняному страховому ринку, та прогнозів, отриманих з використанням статистичних методів.

Основні результати дослідження. Страхові компанії в умовах економічних перетворень і євроінтеграційних процесів набувають усе більшого значення як фінансові центри акумуляції та перерозподілу грошових ресурсів. За допомогою страхових компаній, по-перше, забезпечується стабільність функціонування інших сфер суспільно-економічних відносин через механізми надання страхового захисту їх учасникам, по-друге – інвестиційний розвиток усєї системи вітчизняної економіки внаслідок економічно ефективного задоволення попиту ринкових агентів на інвестиційні ресурси.

Серед небанківських фінансових установ станом на 31 грудня 2011 р. страхові компанії займають за обсягами активів друге місце – 23% (48,1 млрд. грн.) після інститутів спільного інвестування, частка активів яких складає 62% (126,8 млрд. грн.) у структурі сукупних активів небанківських фінансових інститутів [12; 13]. Крім того, обсяги активів НФУ є суттєво меншими обсягів активів, якими розпоряджаються комерційні банки в Україні (станом на 31 грудня 2011 р. їх частка у ВВП складає 80,2% [14]), що засвідчує недостатню участь страхових компаній у формуванні інвестиційного капіталу для розвитку національної економіки та вимагає вироблення напрямів її активізації з врахуванням тенденцій, що склалися.

Обсяги інвестицій, які генеруватимуть страхові компанії у майбутньому та які визначаються величиною їх активів, повинні бути прогнозованими, що є основою забезпечення та вибору оптимальних напрямів їх розміщення з позицій соціально-економічної ефективності. Для визначення основної тенденції динаміки активів страхових компаній та їх частки у ВВП використано статистичні методи двох типів, детальніше з якими можна ознайомитися в [10, с. 152-168]:

- методи «механічного вирівнювання», суть яких полягає в тому, що окремі точки тренду визначають на основі груп сусідніх значень (методи середніх значень, ковзної середньої);
- методи аналітичного вирівнювання, що базуються на гіпотезі, згідно з якою досліджуваний часовий ряд володіє певною закономірністю, що може бути описана за допомогою конкретної аналітичної функції.

Для отримання прогнозних значень скористаємося статистичними даними про стан і розвиток страхового ринку України впродовж 2004-2011 рр. (табл. 1).

Слід зазначити, що до 2008 р. розвиток страхового ринку України характеризувався позитивною динамікою, а саме – зростанням кількості страхових компаній, обсягами зібраних страхових премій, зростанням величини і частки в сукупних преміях страхових премій зі страхування життя, підвищенням рівня страхових виплат, незначним зростанням частки страхових премій у ВВП. Результати, отримані вітчизняними страховими компаніями у 2009-2011 рр., зазнали впливу фінансової кризи, що призвело до погіршення їх фінансових показників.

Незважаючи на те, що страхові компанії України володіють порівняно з іншими небанківськими фінансовими установами (недержавними пенсійними фондами, небанківськими кредитними установами) вищим інвестиційним потенціалом, частка їх активів у ВВП є незначною – всього 3,66% у 2011 р., крім того, її розмір зменшується, починаючи з 2009 р. (4,6%) під впливом світової фінансової кризи [13]. В той же час, за даними

Таблиця 1

Динаміка основних показників страхового ринку України за 2004-2011 рр.

Показники	Роки										
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011			
1. Кількість страхових компаній на кінець року	387	398	411	447	469	450	456	442			
2. Валові страхові премії, млн. грн., в т. ч.	19431,4	12853,5	13829,9	18008,2	24008,6	20442,1	23081,7	22693,5			
2.1. Страхові премії від страхування життя, млн. грн.	186,9	321,3	450,8	783,9	1095,5	827,3	906,5	1346,4			
2.1.1. У % до валових страхових премій	1,0	2,5	3,3	4,4	4,6	4,0	3,9	5,9			
2.2. Страхові премії з загальних видів страхування, млн. грн.	19244,5	12532,2	13379,1	17224,3	22913,1	19614,7	22175,2	21347,1			
2.2.1. У % до валових страхових премій	99,0	97,5	96,7	95,6	95,4	96,0	96,1	94,1			
3. Частка валових страхових премій у ВВП, %	5,60	3,10	2,50	2,5	2,65	2,23	2,13	1,7			
4. Рівень валових виплат, %	7,9	14,7	18,8	23,4	29,4	33,0	26,4	21,4			
5. Чисті страхові премії, млн. грн.	9664,5	7482,8	8769,4	12353,8	15981,8	12658,0	13327,7	17970,0			
6. Сукупні активи страхових компаній, млн. грн.	20012,8	20920,0	23994,6	32213,0	41930,5	41970,1	45234,6	48122,7			
7. Частка сукупних активів страхових компаній у ВВП, %	5,80	4,74	4,41	4,54	4,42	4,60	4,18	3,66			

* На основі опрацювання даних Державної служби статистики та Нацкомфінпослуг України.

Федеральної системи США та Всесвітнього банку, фінансові активи страхових компаній складають 45% ВВП США у 2011 р., в тому числі активи страховиків із ризикових видів страхування – 9,5%, страховиків зі страхування життя – 35,5% [15, с. 81].

Розраховані прогнозні значення рівнів часового ряду показників інвестиційної діяльності страхових компаній на 2012-2014 рр. різними методами статистичного вирівнювання дозволяють оцінити перспективи їх розвитку, зробити певні висновки щодо результативності застосування тих чи інших методів (табл. 2).

Прогнозні значення показників, що характеризують інвестиційну спроможність страхових компаній на 2012-2014 рр., отримані різними статистичними методами прогнозування, різняться між собою. Розбіжності зумовлені тим, що використовувані методи неоднаково враховують динаміку оцінюваних показників, тому необхідно розглянути кожен прогноз окремо, визначити переваги та недоліки обраних методів у випадку прогнозування активів страхових компаній України та їх частки у ВВП, проаналізувати ситуацію, що склалася на страховому ринку, та обрати найбільш достовірне прогнозне значення.

Таблиця 2

Прогнозні значення показників інвестиційної діяльності страхових компаній на 31 грудня 2012-2014 рр.

№ з/п	Методи прогнозування	Показники					
		Прогноз активів страхових компаній на 31 грудня (млн. грн.)			Прогноз частки активів страхових компаній у ВВП на 31 грудня (%)		
		2012 р.	2013 р.	2014 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.
1.	Аналітичного вирівнювання	54763,5	59311,0	63858,5	3,19	2,92	2,65
2.	Середнього рівня ряду	34332,9	37298,9	39207,2	4,52	4,4	4,3
3.	Середнього абсолютного приросту	52138,4	56154,1	60169,8	3,36	3,1	2,7
4.	Середнього темпу росту	54548,7	61832,8	70089,6	3,43	3,2	3,0
5.	Ковзної середньої (з коефіцієнтом згладжування 3)	45109	46155,5	46462,4	4,15	4,0	3,93
6.	Ковзної середньої (з коефіцієнтом згладжування 4)	44315	44910,5	45645,6	4,21	4,16	4,05
7.	Ковзної середньої (з коефіцієнтом згладжування 5)	41894	43830,4	44210,4	4,28	4,23	4,19

* Авторські розрахунки на основі опрацювання даних Державної служби статистики та Нацкомфінпослуг України.

Зокрема, найменші прогнози значення величини активів страхових компаній отримано методом середнього рівня ряду, найбільші – методом аналітичного вирівнювання. Прогнози, отримані методом середнього рівня ряду, однаковою мірою зазнають впливу всіх значень часового ряду – і початкових, і кінцевих. Необхідно звернути увагу на той факт, що впродовж періоду 2004-2008 рр. спостерігалися досить високі темпи розвитку страхового ринку практично за усіма його показниками: обсягами зібраних страхових премій та здійснених виплат, кількістю страховиків, величиною капіталу і страхових резервів [13]. Крім того, величина активів страховиків у 2004 р. (20012,8 млн. грн.) була майже вдвічі меншою, ніж у 2008 р. (41930,5 млн. грн.). Враховуючи чітко виражену висхідну тенденцію зміни величини активів страхових компаній, недоцільно використовувати для прогнозування цього показника метод, за допомогою якого прогноз визначається як усереднене значення ряду. Метод середнього рівня ряду не відображає тенденції, що склалася в післякризовому періоді, а отримані за його допомогою прогнози значення є викривленими за рахунок впливу початкових рівнів ряду, які мали місце в докризовому періоді. Подібні недоліки характерні й для прогнозування активів страхових компаній з використанням методу ковзної середньої.

Незважаючи на те, що обсяги зібраних валових страхових премій (табл. 1) у 2011 р. є меншими порівняно з 2010 р., схилиємося до думки, що на динаміку величини активів страховиків у 2012-2014 рр. це не здійснить негативного впливу з низки причин. По-перше, обсяги чистих страхових премій, які характеризують величину валових страхових премій за мінусом внутрішнього перестраховування, у 2011 р. є вищими порівняно з 2010 р. та 2009 р., що дозволяє зробити припущення про подальше їх зростання у 2012-2014 рр. Зважаючи на те, що саме цей показник значною мірою визначає величину активів страховиків, можемо говорити про очікуване їх зростання в прогнозному періоді. По-друге, активи страховиків зростали навіть у період фінансової кризи, який характеризувався зниженням обсягів валових страхових премій (щоправда, суттєво меншими темпами). По-третє, страхові компанії повинні забезпечувати суб'єктів господарювання та населення страховим захистом, і на даний момент альтернативи цьому виду послуг немає. Враховуючи все вищезазначене, з певною вірогідністю можемо стверджувати, що погіршення фінансових показників, які характеризують стан страхового ринку та його інвестиційну спроможність, очікувати не варто.

Таким чином, найвірогідніші прогнози, на нашу думку, для показника активів страхових компаній на 2012-2014 рр. можуть бути отримані за допомогою методу середнього абсолютного приросту. Деяко інший результат дає метод аналітичного вирівнювання – 63858,5 млн. грн. у 2014 р.

У випадку, якщо у 2012-2014 рр. буде забезпечено відносний ріст активів страхових компаній на рівні 2004-2011 рр. (приблизно на 10-13% щорічно), можна очікувати їх зростання у 2014 р. до 70089,6 млн. грн., що визначено за допомогою методу середнього темпу росту. На нашу думку, ці прогнози можна розглядати як оптимістичні, які будуть досягнуті у разі відсутності позитивних зрушень в економіці країни загалом та у страховому секторі зокрема.

У той же час частка активів страхових компаній у ВВП зменшується з 5,8% у 2004 р. до 3,66% у 2011 р., що засвідчує недостатні темпи зростання

їх величини, низьке покриття наданими страховими послугами потреб страхувальників. Відповідно, отримані за допомогою методів середнього абсолютного приросту, середнього росту та аналітичного вирівнювання прогнозні значення показують спадну тенденцію цього показника. На нашу думку, така динаміка частки активів страхових компаній у ВВП є неприпустимою та вимагає негайного державного втручання, відновлення повноцінного функціонування та проведення стабілізаційної політики Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг України, активної участі самих страховиків у стабілізації ситуації на страховому ринку, оскільки бездіяльність у цьому випадку ставить під загрозу безпеку страхового бізнесу в Україні.

Досягнення оптимістичних результатів можливе в результаті комплексного використання таких внутрішніх і зовнішніх механізмів розвитку страхового ринку:

- покращення ресурсного забезпечення, зокрема фінансового та кадрового. Це передбачає залучення іноземних інвестицій, що потребує вдосконалення законодавчого врегулювання цих процесів;
- формування системи внутрішніх гарантій та державна підтримка розвитку страхування життя, як важливого напрямку накопичувального страхування, яке в розвинених країнах забезпечує постачання інвестиційних ресурсів в обсягах більших, ніж ризикове страхування;
- організація управління інвестиційною діяльністю та інвестиційними ресурсами самими страховиками, оптимізація джерел їх формування та напрямів вкладень;
- розвиток маркетингу у страхуванні, що дозволить виявити затребувані види страхових продуктів;
- державне сприяння розвитку інвестування страховими компаніями шляхом розширення його можливостей та зменшення обмежень;
- підвищення рівня поінформованості потенційних споживачів страхових послуг про страхові можливості, їх права та механізми захисту;
- розширення співпраці страхових компаній з банківськими установами, пенсійними фондами з метою формування спільної інвестиційної стратегії.

Висновки. Проведене дослідження дозволяє зробити деякі узагальнення стосовно вибору методів прогнозування страховими компаніями. Зокрема, недоцільними для використання у процесі прогнозування величини активів страхових компаній є методи прогнозування на основі середнього рівня часового ряду, ковзної середньої, у зв'язку з тим, що наявна висхідна тенденція вказаного показника. Аналогічно дані методи недоцільно використовувати і при прогнозуванні частки активів страхових компаній у ВВП, оскільки її динаміка характеризується стабільним зниженням. У таких випадках вірогідніші прогнози можна отримати за допомогою методів середнього абсолютного приросту, темпу росту та аналітичного вирівнювання. Крім того, динаміка активів страхових компаній характеризувалася високими темпами зростання у початкові періоди інтервалу дослідження з подальшим їх сповільненням, у зв'язку з чим, недоцільним є використання для її прогнозування методу середнього темпу росту, за допомогою якого отримано завищені прогнозні значення. Для формування найвірогіднішого прогнозу в цьому випадку можна

рекомендувати методи аналітичного вирівнювання на основі побудови рівняння тренду та ковзної середньої.

Таким чином, отримані прогнози дозволили оцінити перспективи розвитку інвестування страховими компаніями на 2012-2014 рр. Встановлено, що очікується нарощення інвестиційної бази страховими компаніями. Це вимагає державного сприяння розвитку страхового бізнесу як у частині фінансування, так і законодавчо-нормативного регулювання, активізації діяльності страхових компаній у напрямку дослідження попиту та здійснення нововведень з метою повнішого та точнішого задоволення потреб страхувальників, що своєю чергою створить підґрунтя для підвищення платоспроможності і конкурентоспроможності самих страховиків за рахунок позитивних результатів від інвестиційних операцій та сприятиме посиленню їх ролі як інституційних інвесторів у довгостроковій перспективі.

Перспективи подальших розвідок. Враховуючи сучасний стан інвестування страховими компаніями, важливо розробити напрями та механізми його активізації, запровадити нові інструменти інвестування, які б характеризувалися вищою надійністю та ліквідністю, впровадити державну підтримку на сучасному етапі діяльності страхових компаній, які є важливими фінансовими центрами акумулювання та перерозподілу ресурсів національного господарства.

Список використаних джерел

1. Козоріз Г. Г. Капітал і капіталізація страхового ринку України : [монографія] / Г. Г. Козоріз. – К. : УБС НБУ, 2010. – 327 С.
2. Плиса В. Й. Страхування : [підручник] / В. Й. Плиса. – К. : Каравела, 2010. – 472 с.
3. Фурман В. М. Страхування: теоретичні засади та стратегія розвитку : [монографія] / В. М. Фурман. – К. : Наук. думка, 2006. – 334 с.
4. Фурман В.М. Ризики в інвестиційній та фінансовій діяльності страховика / В. М. Фурман // Фінанси України. – 2008. – № 2. – С. 107-114.
5. Василенко А. Інвестиційна діяльність страхових компаній України: стратегії та пріоритети / А. Василенко, В. Тринчук // Страхова справа. – 2006. – №3(23). – Режим доступу : <http://www.forinsurer.com>.
6. Вовчак О. Д. Інвестування : [навч. посіб.] / О. Д. Вовчак. – Львів : Новий Світ–2000, 2006. – 544 с.
7. Управління реструктуризацією фінансових посередників в економіці України : [монографія] / С. К. Реверчук, А. О. Ковалюк, Т. В. Яворська [та ін.] ; за наук. ред. С. К. Реверчука. – Львів : Растр-7, 2011. – 280 с.
8. Реверчук С. К. Оптимізація регулятивної політики у банківському і страховому бізнесі : [монографія] / С. К. Реверчук, С. М. Лобозинська, Т. В. Яворська [та ін.] ; за наук. ред. С. К. Реверчука. – К. : Знання, 2009. – 246 с.
9. Черкасова С. В. Сучасні стратегії інвестування коштів небанківськими фінансовими установами / С. В. Черкасова // Вісник Львівської комерційної академії – 2009. – Вип. 30. – 214 с.

10. Копич І. М. Математичні моделі в менеджменті та маркетингу : [навч. посіб.] / І. М. Копич, В. М. Сороківський, В. М. Стефаняк. – Львів : Вид-во Львівської комерційної академії, 2010. – 268 с.
11. Пенькова О. Г. Методологія прогнозування основних макроекономічних показників на довгостроковий період / О. Г. Пенькова // Формування ринкових відносин в Україні. – 2011. – № 2 (117). – С. 57–62.
12. Статистика та аналітичні матеріали Української асоціації інвестиційного бізнесу. – Режим доступу : <http://www.uaib.com.ua>.
13. Статистика та аналітичні матеріали Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (до 28.11.2011 р. Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг). – Режим доступу : <http://www.dfp.gov.ua>.
14. Статистика та аналітичні матеріали Національного банку України. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ru>.
15. Flow of Funds Accounts of the United States / Federal Reserve statistical release. – Режим доступу : <http://www.federalreserve.gov/releases>.

Сорокивская М. В. Современное состояние и перспективы инвестирования страховыми компаниями Украины.

Осуществлен анализ современного состояния страхового рынка и тенденций развития инвестирования страховыми компаниями Украины. Разработан прогноз величины активов отечественных страховых компаний и их соотношения с ВВП в среднесрочной перспективе. Обоснован выбор оптимальных статистических методов для получения наиболее достоверных, оптимистических и пессимистических прогнозов отдельных показателей инвестиционной деятельности страховщиков. Проведена оценка перспектив инвестирования страховыми компаниями на основании сформированных прогнозов с учетом следствий финансового кризиса. Предложены направления развития отечественного страхового рынка с помощью внутренних и внешних механизмов в современных условиях с целью роста инвестиционных возможностей страховщиков. Ключевые слова: страховая компания, инвестирование, активы, прогноз, развитие, статистический метод.

Sorokivska M. V. Current State and Prospects of the Investment by Ukrainian Insurance Companies.

The analysis of the insurance market current state and tendencies of investment development by the Ukrainian insurance companies is conducted. The forecast of the domestic insurance companies' assets size and their ratio by gross national product in medium-term prospect is developed. The choice of optimum statistical methods in order to obtain the most expectable, optimistic and pessimistic forecasts of separate indicators of the insurers' investment activity is proved. The estimation of the insurance companies investment prospects, based on the generated forecasts taking into account consequences of financial crisis, is conducted. Directions of development of the domestic insurance market by means of internal and external mechanisms in current conditions for the purpose of growth of investment possibilities of insurers are offered.

Keywords: insurance company, investment, assets, forecast, development, statistical method.

Надійшло 21.02.2013 р.